

Unitárius Jövendő

Egyháztársadalmi, hitéleti és missziói célokat szolgáló lap.

Felelős szerkesztő: KOVÁCS LAJOS braşovi lelkész-esperes.

Megjelenik minden hónapban. Előfizetési ára Romániában évi 150 lej. Magyarországon évi 5 Pengő. Más országokban ennek megfelelő összeg

Emlékezés Bölöni Farkas Sándorra.

— Halála 100-ik évfordulója alkalmából. —

A szép Erdővidéken fekvő Bölön székely község csaknem 50 évvel ezelőtt épült gyönyörű unitárius templomával messziről felhívja magára a figyelmet s büszkén uralja az egész környéket. Itt van az unitáriusoknak egyik legnagyobb lélekszámu és legtekintélyesebb egyházközsége. Nemcsak arról nevezetes, hogy pár évtized előtt még a nagyközönség az összes unitárius egyházközségek között a leggazdagabbnak ismerte és unitárius Róma néven emlegette, hanem arról is, hogy a közéletnek számos kiváló embert adott. Ezek között a legkiválóbb Bölöni Farkas Sándor, aki közmívelődési és irodalmi munkásságával mélyen irta bele nevét a mult század első felében Erdély mívelődés történetének a könyvébe. De a Mikó, Tana, Kisgyörgy, Lőfi, Sikó, Uzoni, Bedő, Tóth stb. családok is Bölönből bocsátották szárnyra nem egy esetben magas hivatalra jutott fiaikat, kik az egyházi és társadalmi életben is nagy szerepet játszottak.

Amint előneve is mutatja, Farkas Sándor Bölönből született 1795-ben és Kolozsvárt halt meg 1842-ben február 2-án. Ez az esztendő tehát halálának 100-ik évfordulója. A multat igyekezünk megbecsülni, midőn ez alkalomból e nyugtalan és magas szellemű, örökös tevékenységben élő nagy embernek az emlékét megújítjuk, kinek nevéhez a kulturális alkotások egész sora fűződik.

Atyja, Farkas Zsigmond, vagyonos székely nemes volt, kinek elődei már a kuruc korban, majd a francia háboruban katonáskodtak, de a családfát sokkal messzebbre lehet visszavinni. Anyja Kandal Judit volt. Szülői mingketten unitáriusok voltak, akik egy másik fiukat korán vesztették el.

Farkas Sándor a bölöni elemi iskola után a kolozsvári unitárius kollegiumban folytatta tanulását, hol a filozófiai és teológiai tanfolyamok elvégzése után a kir. lyceumban a jogi tanfolyamot is kitűnő eredménnyel végezte. Már a kollegiumi tanulása alatt

irogatni kezdett, drámákat is irt, s ezen a réven az akkori idők irodalmi embereivel, így Kazinczy Ferencsel és Döbrentei Gáborral is szorosabb összeköttetésbe, sőt barátságba jutott, akik nagy irói erőt láttak benne és irodalmi tekintetben is szép jövőt jósoltak számára. Az irodalom iránt egész élete folyamán melegen érdeklődött s annak minden vonatkozásban soha nem lankadó munkása volt.

Pályaválasztása nem ment könnyen. Szerény anyagi körülményei is akadályozták abban, hogy a kedve szertnti életpályát válassza. Eleinte m. kir. testőr akart lenni, pártfogói is voltak, de 1817-ben az erdélyi kir. kormányshék tiszteletbeli jegyzői közé lépett. Később mégis Bécsbe ment, hogy az ausztriai katonai törvényeket tanulja, de a látottak és tapasztaltak miatt csakhamar kiábrándult, visszament az erdélyi kancelláriára, bár nem volt kedve hozzá, s örökre ottmaradt. Szép tehetségei és megfeszített kötelességteljesítése ellenére a fogalmazói tisztnél magasabbravinni nem tudta. Fiatal kora dacára feltűnően nehéz ügyek megoldásával is megbízták, melyeket mintaszerűleg végzett el, mégis állandóan mellőzték. A kor szelleménél fogva csak azok haladtak, sokszor érdemtelenül, kiknek megfelelő származása és magas családi pártfogása volt. A sok mellőzés és csalódás őszinte természetét és öntudatos lelkét bántotta, de le nem törte. Erőt és bizalmat abból a szellemből merített, melyet a világirodalom legkiválóbb műveinek olvasása közben szívott magába.

Magas szellemét, alkotó erejét és nagyrahivatottságát mutatja az a sokirányu társadalmi és kulturális tevékenység, amely a közmívelődés érdekében fontos intézményeket egymásután hívott életre, melyeknek kezdeményezője többnyire Farkas Sándor volt s hivatalbeli nagy elfoglaltsága és lelkiismeretes kötelességteljesítése mellett is mindvégig lelkes munkása és valósítója volt. A célhoz jutott tervek, az életre hívott intézmények sokasága eléggé beszélnek

a közért lelkesedő nyugtalan szelleméről, mindig alkotni vágyó lelkének az erejéről és lobogásáról, valamint az embertársai javára irányuló önzetlen törekvéseiről, Erdély közmívelődéséért és előhaladásáért folytatott szüntelen munkásságáról, kitartásáról és áldozatairól.

Kolozsvárt az 1825-ben kezdeményezett s ma is meglevő és szépen fejlődött Gondoskodó Társaság a Farkas Sándor lelkes munkásságának köszöni létét, melynek célja szegényebb sorsu, nehezen élő tisztviselőtársai jövőjének biztosítása volt. Ez intézmény életében egész Amerikába utazásáig a jegyzői tisztet vállalta, mert vezető szerepre sohasem törekedett, de befolyását biztosítani akarta. A szegények dolgozó házának felépítését hathatósan előmozdította. A Nemzeti Színházzal kapcsolatban alakított bizottságnak titkára volt, amely tisztét fáradhatatlan munkássággal, nagy lelkesedéssel és önmegtágadással, sok sikerrel töltötte be. A temető rendezése érdekében sokat fáradozott kellő eredmény nélkül. Az ő eszméje volt a Kaszinó alapítás, melynek igazgatója volt. Az Erdélyi Múzeum létrehozása ifjúkorától táplált vágyai közé tartozott, de csak később létesülhetett. Gr. Kemény József és Sámuel 1841–43 években újból napirendre hozták, de csak 1859-ben, a legsanyarubb időben, Gr. Mikó Imre juttatta valószínűsítő ritka államférfiúi bölcseséggel és példás áldozatkészséggel. A Farkas Sándor fáradozásainak az eredménye a Vivó Intézet felállítás, mellyel a nemzet fiait az elpuhulástól akarta óvni és jellemét edzeni. Áldozatkész pártolója volt az 1819-ben alapított muzsikai egyesületnek, melynek a zene- és ének-mívelés mellett az is céljai közé tartozott, hogy az újonnan épült Nemzeti Színházban a zenekart adja. Az ő eszméje és indítványa volt 1834-ben egy néplap alapítása, mely eleinte Népujság, később Vasárnapi Ujság címen jelent meg és első szerkesztője Brassai Sámuel volt. Ez a lap óriási befolyással volt arra, hogy Erdélyben magyar hírlap-olvasó közönség fejlődjen ki. A könyvkötészet fejlesztésére francia és angol mintákat ajándékozott. A lyceumi nyomda részére elhozta a Times egy példányát s kiragasztotta az ajtóra, hogy az érdekeltek lássák a külföldi előhaladást és tanuljanak belőle. Biasini Sándort arra ösztönözte, hogy a külföldi városok mintájára nyisson szállodát, állítson bérkocsit az utazás könnyítésére és rendszeresítésére, rendezzen bálakat, hogy a közönség nyilvános helyeken egymáshoz inkább közeledjen s ériék a jogegyenlőségre. Az anyanyelv használatára állandóan buzdított. Az erdélyi városok rendezésére és egy erőteljes középosztály kifejlődésére lényeges befolyással volt. Stb. Irodalmi munkássága révén - mint említők - az akkori idők irodalmi tekintélyeivel: Kazinczy Ferencsel és Döbrentei Gáborral is szoros összeköttetésbe, sőt az utóbbival meleg barátságba jutott, valamint a többi írókkal, kiket írói ereje és tehetsége meglepett, szép és ejlett stílusát bámulták, levelezésbe kezdtek vele,

költeményeket írtak hozzá, nagy irodalmi sikereket jósoltak neki. Tanuló korában drámákat írt, később jeles külföldi műveket fordított. Kazinczy szerint verselése még gyenge, „de prózája kimondhatatlan szép“; magyar Schillert látott benne. Nagy önmegtágadással megszerezte és páratlan szorgalommal tanulmányozta a német, francia, angol, olasz, spanyol kiváló írók műveit, ezeket előbb német és francia fordításban, később eredeti nyelven olvasta, de nagyon szerette a régi klasszikusokat is. Szűk jövedelméből állított tekintélyes könyvtárát minden rendű és rangu olvasni szerető embernek szívesen bocsátotta rendelkezésére. A könyvolvasás terjesztése és az irodalom megkedveltetése végett odáig ment, hogy a könyvkereskedőktől minden haszon nélkül eladásra könyveket vett át, jó emberei között kiosztotta, vidéki barátainak elküldötte, a könyvek megtartására buzdította és azoknak árát beszedte, a vele járó költséget sajátjából fedezte. Élete utolsó éveiben hozzáfogott Erdély Története megírásához, nagy történelmi érzékkel és helyes kritikával tárva fel a múltat, azonban korai halála miatt tervének csak egy részét hajthatta végre.

Széleskörű olvasottsága és tudása, szabad szelleme és önálló ítéllete, szociális és az irodalom érdekében végzett lelkes munkássága széles körben ismertté és tiszteltté tették nevét, de legnagyobb sikerét az „Utazás Északamerikában“ című könyvvel érte el, melyben a Gr. Béli Ferenc kíséretében tett 2 éves (1830—1832) utazás tapasztalatait, tanulságait, emlékeit írta le oly érdekesen, hogy azzal az Erdélyen túl élő embereket is nagymértékben meglepte. Ez a könyv — amint Jakab Elek írja — „jó-tékony erkölcsi forradalmat idézett elé az eszmékben, politikai és társadalmi viszonyok felfogásában; a félország tapsolt a szerzőnek, a ma még alig ismert szerény tudós holnap már a haza első írói között állott, homlokára a koszorút a közvélemény önként nyujtotta.“ Döbrenteitől csaknem égis magasztaló levelet kapott. Gr. Széchenyi István pedig a neki megküldött példányért levelében így ír: „Mely kimondhatatlan kellemes pillanatokat éltem Amerikai Utazásának olvastában, nem magyarázhatom. Bár lettek volna órák, napok! Kezembe véve a drága könyvet, többé nem tehettem félre. Hála a Mindenhatónak, hogy ez a könyv napvilágra jött; haszna honosinkra kiszámíthatatlan. Azon jó, mellyel teledestele van, oly világosan, annyi érdekléssel és oly kimélve közöltetik, hogy az áldott mag, mely belőle hull, még rosszabb földben is kikelne, amilyen a miénk. A nekem ajándékozott példányt legkedvesebb kincseim közé számlálom“, stb. A könyv megjelenése után a Magyar Tudományos Akadémia levelező taggá választotta. A Közép-Szolnok vármegyei Kaszinó egy gazdagon aranyozott ezüst serleggel tisztelte meg, melyet Br. Wesselényi Miklós tekintélyes küldöttség élén, nagy beszéd kíséretében adott át, este tiszteletére bankettet rendeztek, számtalan

pohárköszöntővel ünnepelték. Az aiudi Kaszinó Gr. Széchenyi Istvánnal és a tudós Méhes tanárral egyszerre tiszteletbeli tagjává választotta. Székesfehérvár arany tollal tüntette ki. Az Akadémia 1835-ben a legjobb magyar munkára kitűzött 200 arany jutalmat az ő könyvének ítélte, amit ő igen szép levélben megköszönt s az Akadémia örökös alapítványai közé visszaajándékozott.

Egyházi vonatkozásban sem kisebbek az érdemei. A kolozsvári unitárius kollégiumban az ő idejében és bátorságára alakult az *Ifjusági Olvasó Társaság*, melynek fizető tagja és lelkes pártfogója volt, gyűlésein résztvett, megvásárlásra könyveket jelölt ki. Amikor Kriza János kolozsvári lelkészt, a későbbi püspököt, külföldi akadémiára küldötték, 400 forint évi fizetéséből 10 forinttal járult a költségekhez. Molnos Dávid tanár emlékére 5 frtot adott. Énekes könyvekre 6 frt. 40 krt. A státus pénztára segítésére 1841-ben évi 15 frt. fizetésére kötelezte magát, melyet halála miatt csak egyszer fizethetett be. 4 frt. 30 kr. évi képét fizetett. 1837-ben Augusztinovics Pál különösen az ő befolyására hagyta végrendeletileg összes vagyonát az unitárius egyházra s a végrendelet egyik végrehajtójaként őt nevezte meg. Halálakor értékes könyvtárát, térképeit, kézirat-gyűjteményét, valamint a Gondoskodó Társaságban levő tőkepénzét a használat részletes megjelölésével az unitárius egyháznak, illetve kollégiumnak hagyta. Hitbéli felfogása, annak tisztasága s általában szabadelvű szelleme korának színvonalát s még hitsorsosai gondolkozását is felülhaladta.

Már említettük, hogy korának kiváló embereivel, az arisztokrácia számos tagjával állandó érintkezésben volt. Ifj. Gr. Wesselényi Miklóshoz pedig ifjúkori és halálig tartó meleg barátság fűzte. A fennebb említett intézmények létrehozását a velők való személyes találkozással, megbeszélésekkel, levelezéssel mozdította elő s azok érdekében szépen fogalmazott, tartalmas felhívásokat szerkesztett és küldött szét. Csekély jövedelméből, pénzüdományaival minden intézmény felkarolásával előljárt. Ifjúkorától kezdve gyenge volt az egészsége, de erős az akarata és fáradhatatlan a munkássága minden jó ügy érdekében. A megindult mozgalmaknak, tervbevett alkotásoknak ő volt a lelke, mozgató ereje. Nála nélkül a 19-ik század első fele sok alkotással maradt volna szegényebb. Benső barátai közé tartoztak különösen Gedő József és Kelemen Benő.

Az utóbbi időben a társadalmi élet fejlődésével foglalkozók közül sokan ismerték fel nagy munkásságát, magas szellemét, alkotó erejét, páratlan lelkesedését. Azokról cikkeket, tanulmányokat irtak, felujították emlékét és méltatták érdemeit.

A kolozsvári temetőben az unitárius nagyok sirja között egy több méter magas oszlopon mellszobra hirdeti a székely szellem és akarat nagyra-törő erejét, a műveltségért és haladásért való önzetlen lelkesedését, alkotó és soha el nem fáradó munkás életét.

Nemcsak az unitárius egyháznak, hanem a jóért és szépért lelkesedő minden embernek méltó tisztelettel és emléke őszinte megbecsülésével kell Bölöni FARKAS SÁNDORRA gondolnia halála 100-ik évfordulója alkalmából.

KOVÁCS LAJOS.

Halálozás.

MOLNÁR JÁNOS ny. állampénztári igazgató, Csepelen folyó évi április hó 14-én elhunyt. Papi családból származott, néhai Molnár János ádamosi lelkésznek volt a fia. A szerény parochián a lelkészi család öt fiut és négy leányt nevelt fel, mindeniket gondos nevelésben részesítve. Boldog volt a család és boldogok a szülők, mikor mind a 9 gyermeküket kenyérkereső állásban láthatták. A szerény papi hajlékban mennyei fény derült, mikor a meglett kora gyermekesereg otthon megjelent. János volt legnagyobb, aki a többieknek igaz testvéri szeretettel támogatója lett. 64 éves korában hunyt el, áldott emléket és szép örökséget hagyva maga után. A csepeli unitáriusok gondnoka volt. A heszolgáló lelkészek mindig barátságos otthont találtak hajlékában. Gvidó Béla nyug. esperesnek a felesége, Molnár Kata testvérét gyászolja az elhunytban. Legyen áldott sok szép cselekedete és drága emléke.

Kibédi PÉTERFFI GYULA ny. énekvezér, igazgató-tanító, életének 64-ik, boldog házasságának 38-ik évében folyó évi május hó 7-én, 3 heti súlyos szenvedés után Rimiteán örök pihenőre tért. Péterffi Mihály volt szentábrahámi lelkésznek volt a fia. Rövid ideig Hódmezővásárhelyen, felekezeti tanító, majd a népművészetéről és színes ruházatáról híres Rimiteán lett állami tanító és a tekintélyes egyházközségben énekvezér. — Kulturált, gyönyörű hangjával és zenei tudásával messze földön ő volt a leghíresebb énekvezér. Mikor felcsendült érces, tiszta hangja, a templomban, a lélek imádságba merült és önkénytelenül ég felé szárnyalt. Négy évtizeden át ihletett lélekkel szolgált az Ur szőlőjében és népének javára. Az egyházi kulturumunka és a népnevelés terén kiváló munkájával sok elismerést szerzett magának. Forrón szeretett családja mellett az egyházközség hálás szeretete kísérte el utolsó útján. Vernes Anna hitvestársát siratja benne, Péterffi Mihály tordátfalvi lelkész, Péterffi Gyula székelykereszturi zenetanár és Gál Gyuláné sz. Péterffi Anna, coltęsti lelkész neje pedig édesatyjukat gyászolja. Halála kiterjedt családot, sok jóbarátot borított gyászba. Nyugodjék békével.

Üres lelkészi állások.

Az adamusi és sánmicleusi lelkészi állások üresedésben vannak, a sácueni, váleni és petroseni lelkészek nincsenek szolgálatban s így 5 helyen látják el más egyházközségből az egyházi szolgálatot.

A hitoktató munkája.

Az iskolai esztendő befejeződött; a világháborus helyzet miatt korábban, mint rendszeren történni szokott.

Egy nehéz körülmények között folyt iskolai esztendő végén a hitoktató is visszagondol a végzett munkára s felteszi magában a kérdést, hogy vajjon növendékeivel szemben lélek szerint szolgálta-e a vallásos nevelés ügyét, melynek ma és a jövő szempontjából olyan nagy a fontossága? Vajjon úgy irányította-e a fejlődésben levő ifjuság lelki életét, hogy megérezzék az egyháznak és vallásnak a jelentőségét, átérezzék a lelkiekkel való foglalkozásnak a szükségét, ami a bizonytalan jövőben olyan nagy hatással lehet életük egyensúlyának a biztosítására? S a szülők részéről megtalálta-e a megfelelő támogatást?

A mai időben igen fontosnak látszik, hogy a kérdésekre megnyugtató feleletet tudjunk adni. A jobb jövőért folyó háboru sok családapát elszakított a gyermekeitől s így a vallásos nevelés sem olyan, amilyennek lennie kellene. Az itthonlevők ideje is jobban igénybe van véve, mint máskor. A bolsevizmus hitetlenségének az elhárítása óriási véráldozatot követel a keresztény szellem védelmére. De a háboru magában véve is különböző hatást gyakorol a lelkekre. Némelyeket Istenhez térít, kötelességtudóbbá és istenfélőbbé tesz, másokat közönyössé. Egyikben erősíti a vallásos érzést, másikat megzavarja a lelki világát, megrendíti a hitet. Az egyháziatlanságban és megrögzött vallástalanságban élő emberek nemtörődömségével vagy éppen rontó szellemével is fel kell venni a harcot, s így tovább. Ilyen körülmények között szükségesebb mint bármikor, olyan tudatot alakítani ki a hittanórán meggyőző erővel az iskolás növendék lelkében, mely a vallásos érzést az élet minden alakulásában megtartó erővé fejleszti benne, egyben az egyház ragaszkodó és hűséges tagjává teszi, az unitárius hitfelfogás megértőjévé avatja, gondolkozva hívő emberré neveli.

A hitoktató munkája azonban ma nehezebb mint volt azelőtt, mert nem mindenik növendék tanul anyanyelvén; felelőssége a gyermeki lélekkel szemben nagyobb, mert a megfelelő szülői nevelés sokszor hiányzik s azt is pótolni kell.

Kisebbségi sorsunkban kötelességünknek érezzük egyháziilag is, az állam nyelvének minél jobb elsajátítására buzdítani gyermekeinket, de az államhűségre nevelés mellett az egyházi és faji öntudatot is biztosítani szeretnők bennök. Nemcsak a múlt története kívánja ezt, hanem az igazi műveltség is erre kötelez. Napról-napra azt olvassuk, hogy a háboru befejezése után az új elrendezéssel minden embernek a helyzete jobb kell legyen, midőn a saját érdekét, természetesen egyházi és vallásos érdekét is szabadon munkálhatja. Bármilyen nehéz viszonyok kö-

zött éljünk, igyekeznünk kell a jövő nemzedéket alkalmassá tenni arra, hogy a kilátásba helyezett jogokkal vallásilag és fajilag szabadon, öntudatosan éljen.

Ennek a nevelésnek ma a világháborus izgalmak és hatások között nem egy akadálya van. Unitárius szülőknek a gyermekei unitárius iskolában aránylag kevés helyen tanulhatnak, sok helyen a magyar nyelven tanulásra nincs meg a lehetőség, ezért magyarul írni és olvasni sokan nem tudnak. Csak a heti egy órára korlátozott hittanórán hallanak magyar szót. Igen fontos tehát, hogy legalább ott, ahol lehet, a szülő egyházas buzgósága, jó példaadása és vallásos érzése segítségére legyen a hitoktátónak, hogy az egyház és a szülői ház közös és egyetértő munkája által a gyermek az állampolgárság mellett az egyháznak, a hitfelfogásnak, a fajnak megfelelő tagjává fejlődjék. Ez a szülői ház segítése nélkül nem lehetséges.

Sajnos, még az egyházasabb érületű és miveltebb lelkű szülők között is akadnak, akik gyermekeinknek vallásos neveléséről az őseiktől örökölt hit ragaszkodásával és lelkesítő erejével nem gondoskodnak. Maguk buzgóságot mutatnak az egyház iránt, de gyermekeiket a hittanóra pontos látogatására nem szoritják rá. Vannak, akik a templomban elég gyakran láthatók, némelyek ritkábban, de a templomszerető apa a fiának, a templomszerető anya a leányának a kezét nem fogja meg, hogy az Isten házába vezesse. Elnézi és nem fáj neki, ha a gyermek, amíg ő imádkozik, szülői felügyelet és irányítás nélkül kószál, rossz példák után megy, vallásos nevelés nélkül nő fel.

Mit várjunk az olyan szülőtől, aki maga állandóan távol él az egyháztól, kerüli a templomot, közönyös a vallás iránt, lenézi vagy éppen kigunyolja az egyházi munkát? Csoda-e, ha az ilyen szülő vagy sehogy, vagy éppen az egyház és vallás ellen neveli gyermekét? S ezzel a fajhoz való ragaszkodást is gyengíti, bizonytalanná teszi.

Van eset, midőn az jelent akadályt, hogy a szülők valamelyike más felekezethez, vagy más nemzetiséghez tartozik; az unitárius gyermek emiatt nem részesül, vagy csak hiányosan a törvény szerinti unitárius nevelésben. Unitáriuságának a nevét s a magyar fajhoz tartozását talán otthon is hallja, de a szülői hajlék nem bizonyul alkalmasnak arra, hogy vallásos tudata és faji önérzete természetszerűleg fejlődjék. A hittanóra komolysága és szelleme kellene, hogy unitárius érzést és faji ragaszkodást csepegtessen belé, de az ilyeneknek a számára a hittanóra sokszor feleslegesnek vagy felette nagy tehernek látszik. Az ilyenek közül kerülnek ki az olyan unitárius növendékek, akik a román vagy német nyelvet dicséretes módon beszélik, de ha a hittan anyagának a megtanulásáról van szó, rendszerint fölényesen vagy éppen dicsekedve, igen sok-

szok lenézőleg, minden szégyenérzet nélkül jelentik ki, hogy magyarul olvasni nem tudnak. Itt már a szülői lelkiismeretesség és felelősségérzet kérdése is előtérbe lépik, mert nagyon kis faji érzéssel, a szülők némi támogatásával magyarul olvasni könnyen és jól megtanulhatnának. De meg se próbálják. Tartani lehet attól, hogy az ilyen növendékekből igazi unitáriusok nem lesznek, s talán még magyarok se.

Mint hogy a helyzet a jövő szempontjából sok aggodalomra ad okot, azért fontos a hitoktatás s általában a hitoktató munkája. De fontos az is, hogy a szülői ház kellő megértéssel segítségére legyen a hitoktátónak, mert csak a közös erővel és jóakarattal végzett munka neveli az ifjúságot egyházilag és fajilag öntudatosan s fejleszt ki és erősít meg benne olyan jellemet, mely a legtisztább és legelőrehaladottabb hitfelfogással: az unitárizmussal teljes összhangban van.

Enélkül a hitoktató minden lelkiismeretessége és erőfeszítése hiábavalónak bizonyul. A gyermek vallásos nevelésében szülő és hitoktató egyformán fontos tényező.

Az iskolai esztendő befejezésével, mintegy tanulságul, legatább futólag reáakartunk mutatni ezekre abban a hitben, hogy akik a vallásos neveléssel kapcsolatban, akár hitoktató, akár szülő, a múltban a jövő nemzedékért kellő lelkiismeretességet nem mutattak, gondolkozóba essenek s ha majd kezdődik az új iskolai esztendő, az kötelességük és felelősségük tudatára ébredve találja őket. Egymásnak jóakaratu figyelmeztetése által is szolgálhatjuk szeretett egyházunk érdekét és munkálhatjuk a jobb jövőt

Kl.

Az esperesi vizsgálószekek munkája.

A felsőfejéri egyházkörben az esperesi vizsgálószekek április és május hónapban végezte munkáját, melyet a múlt esztendőben nem tehetett. Fekete Lajos esperes h. és Török Mihály jegyző h. Jacodul kivételével mindenik egyházközségben megjelentek, számbavették az anyagi és szellemi helyzetet. Braşovban jelen voltak a konfirmációi ünnepélyen is, midőn az esperes h. buzdító beszédet intézett a konfirmáló növendékekhez. A vizsgálaton Braşov kivételével Bedő Ferenc köri f. ü. gondnok is résztvett.

Tudomásunk szerint az esperesi vizsgálatot a küllői körben is megtartották, melyről közelebbi adataink hiányzanak.

Felekezeti tanítói állások.

A lefolyt iskolai esztendőben felekezeti iskoláinkban a tanítói állásokat az egyházi vezetőség mindenütt unitárius tanerővel nem tudta betölteni. Kívánatos volna, hogy ezirányban a tájékozódás minél hamarabb megtörténjék s ne legyen eset rá, hogy unitárius embereink más felekezetenél vállaljanak állást.

Unitárius szellemű gondolkozás egy szerzetes lelkében a XVI. században.

A XVI. század a reformáció vagy hitújítás százada, amikor nemcsak az u. n. nagy reformátorok gondolkoztak szabadabban és nagyobb felvilágosodással a hitkérdéseiről, hanem a reformáció utörői között nem szereplő emberek között is voltak sokan, akik az addigi hitélettel és vallásos gondolkodással elégedetlenek voltak s a vallásos megújulás szükségének szintén kifejezést adtak. Ezek közé tartozott Giordano Brunó olasz szerzetes, aki a XVI. század közepén élt, tehát éppen akkor, amikor Dávid Ferenc az unitárius egyházat Erdélyben megalapította és a mai napig felvilágosodás tekintetében tulnemhaladott unitárius gondolkodást küzdelmes, de minden akadályt legyőzni tudó útjára elindította.

Giordano Brunóról szól Raffy Ádám írónak „A máglya” c. regénye, melyben el van mondva, hogy szülői már gyermekkorában a Dominikánusok rendjébe adták. Gyors felfogású volt és tiszta ítélőképessége hamar kifejlődött. Amikor a szerzetesrendben még csak tanuló volt, mestereivel már akkor sokat vitatkozott. Négy esztendőre terjedő teológiai és filozófiai tanulmányait nagy sikerrel végezte el. Felébredt és véka alá nem rejtett szabad, felvilágosodott vallásos gondolkozása miatt nagyon viszontagságos élet jutott osztályrészül, aminek az lett a vége, hogy miként előtte Szervét Mihályt és másokat, őt is élve máglyán megégették.

A regény G. Br. felvilágosult gondolkodásával kapcsolatban egy egészen megkapó párbeszédet közöl, melyet röviden alább ismertetünk. Amikor tanulmányait elvégezte, egyik mesterével, Girolamóval Aquinoi Szent Tamás „Summa” c. könyvének tanulmányozásában mélyedtek el. A könyv olvasása és magyarázása közben sokszor támadt vita a tanítómester és tanítvány között. Egyszer G. Br. a következő, egészen unitárius szellemű kérdést tette fel:

„Nem értem, miért volt Istennek a hármasság megosztására szüksége? Akaratának mindenhatósága folytán miért kellett a Fiuban innarnalódnia (megtestesülnie) és a megszentelést a Szentlelken keresztül gyakorolnia?”

A tanítómester: „A Szentháromság felfoghatatlan titok, amelyet Krisztus kinyilatkoztatott és így megtámadhatatlan.”

Tanítvány: „De miért kellett Istennek közvetítő erő, amikor mindenhatósága és örökkévalósága amúgy is nyilvánvaló és korlátlan?”

Tanítómester: „A Fiúisten a világ megváltását kapta osztályrészül és azért jött közénk, hogy Atyjának a művét az üdvözülés útjára vezesse.”

Tanítvány: „Az Atyaisten minden bizonnyal könnyebben elérte volna ezt a célt, ha az embert mindjárt nemes indulatokkal, a tökéletességre való

törekvéssel, az erkölcs és az igazságosság szeretetével ruházza fel. Mert a Megváltó megérkezése után immár másfél ezerév telt el és mondhatjuk-e, de legfőképpen érezhetjük-e, hogy a világ meg volna váltva? A mindenütt dúló tömegmészárlás, az elvadult ösztönök, a ragályok és az új francia kór, az eretnecség állandó terjedése talán a megváltást jelentik-e?”

Tanítómester (tágrameresztve szemeit): „Csak nem akarod azt mondani az aetianusokkal, hogy a Fiu nem hasonló az Atyához?”

Tanítvány: „Nem mondom, mert nem mondhatom, hogy nem hasonló, csak nem ugyanaz. Lényegében hasonlít az Urra, mint ahogy az egész mindenség viseli a Teremtő arculatát, ami benne van és belőle kiragyo. Krisztus oly tökéletességre emelkedett, hogy benne az isteni hasonlóság nagyobb, mint minden más prófétában. Én legalább így gondolom.“

A tanítómester sápadtan állott fel és kezét maga elé tartva, pár lépést hátrált, majd szinte megborzadva kiáltott fel: „Giordano, te az áriánusok pártján vagy és a bűn szakadékának a szélén tévelyegsz! Az Ur irgalmazzon neked Giordano, te kételkedsz a Szentháromságban!”

Giordano Bruno sötét konoksággal emelte fel nagy barna szemét tanítómesterére. Arcán piros foltok gyultak ki, a keze ökölbe szorult és egész testében remegve, tompa hangon, de határozottan felelt: „Istennek az igazlelkűek és egyenes beszédűek tetszenek. A hazugság a kigyó öröme. Bevallom Girolano, csak az E g y b e n hiszek, ez öröktől fogva létezőben, a végtelen és mindenütt, mindenben jelenlevő „Egyetlenben“ 67—68 lap.

Ugyancsak ő mondja a regény szerint halála előtt: „Én nem félek a haláltól, mert az igazság mártirjaként halok meg és remélem, hogy a máglya, amely testemet elemészt, most, az új század hajnalán, lángjával bevilágítja az emberiség jövő útját. Tanítványaim követni fognak és dicső nyomaimba lépnek, — ha óvakodnak az előítéletektől és a tévedésektől.“ 301 lap.

Ezeket is lehet olvasni Raffy Ádám „A máglya“ c. regényében. Ha van történelmi alapja, ha nincs a fennebb közölt párbeszédnek és a halál előtt mondott szavaknak, avagy csupán az író képzelő ereje fogalmazta meg azokat, érdemesnek tartottuk leközölni, mert azt mutatja, hogy az unitárius szellemű gondolkodás sok nem az unitárius egyházhoz tartozó lélekben is él. S miként a regény hőse a XVI. század alkonyán bizó hittal néz az eljövendő század új hajnalára, úgy ma is minden unitáriusnak és vallásilag felvilágosult embernek reménységgel kell a jövőbe tekintenie. A hitbelileg alvó vagy éppen ébredező hitvilágot teljes felébredéshez segíteni, az éjszakai homály után reggeli világosságot gyujtani, mindnyájunk kötelessége.

Kl.

Unitárius misszió.

Ismeretes a történelemből, hogy az unitárius vallás ezelőtt 400 esztendővel nemcsak Erdélyben terjedt el, hanem az akkori Magyarország több helyén, mint Debrecen, Kassa, Hódmezővásárhely, Timisoara, Pécs vidékén stb. is hamar ismeretes lett és terjedésnek indult. Azonban amíg Erdélyben az eszme mély és maradandó gyökeret vert, addig a többi helyeken a tüzzel-vassal dolgozó ellenreformáció az unitárius vallás követőit megfélemlítette, hitük elhagyására kényszerítette, s így a reményteljesen indult unitárius reformáció ezeken a területeken jó időre megszűnt.

Háromszáz esztendőnek kellett elteltie, hogy az ISTEN EGYSÉG hite Erdélyen túl is újból jelt adjon magáról, életre keljen s a benne rejlő nagy igazság és elpusztíthatatlan erő érzetében újból hódító utra induljon és a vallásos igazság után szomjuhozó lelkeket szabadon, nyilvánosan is foglalkoztatni merje. Jól mondják, hogy az igazság a sirból is kikel és életet követel a maga számára. Így kelt ki az ISTEN EGYSÉG tiszta hite látszólagos sirjából a Nagy Alföld közepén, Hódmezővásárhelyen, ezelőtt mintegy 70 évvel s nem sokkal azután a Dunántul, Polgárdiban, Azóta is, ha lassu menetben is, mind ismertebbé lesz és tért hódít. A hivatalos egyház ma 8 anyaegyházközséget tart számon több társ- és leányegyházközséggel, valamint számos szervezett szorvánnyal. Ma már Erdélyen túl a kimutatás szerint 33 helyen hangzik vasárnapokon vagy meghatározott időben az unitárius igehirdetés s végzik nemes feladatukat az önként vállalkozó örszemek az unitárius hitfelfogás ismertetésére, továbbvitelére.

Az anyaegyházközségek s az azokhoz tartozó társ- és leányegyházközségek, valamint szervezett szorványok a következők:

1. Budapest két templommal. A Koháry-utcában levő templom lelkészei: Barabás István és Szent-Iványi Sándor, hitoktató-lelkész az ujonnan megválasztott Kereki Gábor; a Misszió Házban lelkészek dr. Csiki Gábor esperes és Ferencz József. Gondnokok: dr. Kozma Jenő, Kelemen Béla és vitéz Kozma Ferenc; tb. gondnokok: dr. Gotthárd Zsigmond és dr. Mikó Gábor; énekvezér és jegyző: Nagy Sándor. Szorvány egyházközségek: Budafok, Sashalom, Rákospalota, Szolnok, Győr. 2. Debrecen, melynek dr. Csiki Gábor a beszolgáló lelkésze, énekvezér és vallástanító Derzsy Kálmán, szorvány egyházközségei Miskolc, Kassa és Nyiregyháza. 3. Dunapataj, melynek lelkészi szolgálatát Barabás István és Kereki Gábor végzik, gondnok dr. Kende Pál, vagyonkezelő gondnok Bogárdi István, jegyző dr. Kende Pálné, könyvtáros Baráth Lajos, pénztáros Dobor Gyula, szorvány egyházközség Kecskemét és vidéke. 4. Füzesgyarmaton Darkó Béla a lelkész, gondnok Rozsos Lajos, pénztáros id.

Sári József, jegyző Bácsi Dániel, társegyházközsége Dévaványa, gondnok Borsi János, szórvány egyházközségei Békés és Gyula. 5. *Hódmezővásárhely* lelkésze Biró Lajos, énekvezér Boros Áron, gondnok dr. Ormos Pál, leányegyházközségei Szeged, ahol Ágoston Jenő a gondnok és Kocsis Károly a jegyző, továbbá Orosháza, ahol tb. gondnok dr. Péter Aladár, gondnok és pénztáros Tóth Lajos, énekvezér és jegyző Kálnoki Kiss Dániel. 6. *Kocsord*, lelkészi az állás üres, gondnok Török Gáspár, énekvezér h. és pénztáros Varga Lajos. 7. *Pestszentlőrinc*, lelkész Pethő István, gondnok Székely Domokos, pénztáros Paizs Zsigmond. 8. *Polgárdi*, lelkész Nagy Samu, gondnok Berki József, szórványegyházközségei: Csajág, Balatonfőkajár, Adánd, Böhönye, Pécs, Kaposvár, Szombathely, Sopron, Seregélyes, Zalaegerszeg.

A társ- és leányegyházközségek mellett itt csak azok a szórványok vannak felsorolva, melyek szervezve vannak s élükön a beszolgáló lelkész mellett gondnok, néhol más tisztviselő is áll. Az egész egy esperesi kerületet, hivatalosan egyházkört alkot. Esperes dr. Csiki Gábor, tb. főgondnok dr. Mikó Ferenc nyug. államtitkár, felügyelő gondnokok: vitéz dr. Kozma György és dr. br. Daniel Gábor, köri jegyző h. és közügyigazgató Darkó Béla, pénztáros Pethő István, jogtanácsos ifj. dr. Kozma Jenő, nevelésügyi bizottsági elnök Kovács Kálmán.

Az egyházkörben két felekezett iskola van: Hódmezővásárhelyen Boros Áron tanító és Füzesgyarmaton özv. Kincses Lászlóné sz. Nagy Irén tanítónő vezetésével.

A szórvány egyházközségek bengondnokok: *Budafokon* Mózes István, *Sashalmon* Kiss Jakab, *Rákospalotán* Fajér Domokos, *Szolnokon* Tiboldi István, vallástanító Tiboldi Tibor, *Győrött* vallástanító özv. Josipovich Istvánné sz. Németh Irma, *Miskolcon* gondnok dr. Imreh Dénes, vallástanító Nagy Gézáne sz. Szén Erzsébet, *Kassán* gondnok vitéz László Árpád, *Kecskemét és vidékén* P. Buzogány Lajos, *Dévaványán* Borsi János, *Békésen* Osváth András, *Gyulán* gondnok és vallástanító József Dezső, *Csajágon* Magyaródi János, *Balatonfőkajáron* Kocsi Lajos, *Adándon* F. Lengyel József, *Böhönyén* Balog József, *Pécsen* Abrudbányay Ödön és vallástanító dr. Vass Ábel, *Kaposváron* dr. Májay Dezső és vallástanító vitéz dr. Horvát József, *Szombathelyen* dr. Tanka Dezső, *Sopronban* dr. Fekete Zoltán, *Seregélyesen* Vajda Imre, *Zalaegerszegen* gondnok dr. Tellmann Sándor és vallástanító dr. Borbély András.

Részletesen ismertettük az u. n. Dana-Tiszamenti egyházkör egyházi helyzetét és munkásait, akik között az olvasó bizonyára talál rokon és ismerős nevekre s örömmel telik el a lelke, hogy sok helyen vannak hitünknek órállói és egyházunknak lelkes munkásai. Ismertessék prófétai elhivatással vallásunknak igazságait, tisztaságát és szépségét, végezzék csüggedetlen lelkesedéssel egyházunk érdekében az uttoró munkát. Mi az elmaradhatatlan sikerre gondolva bizó hittel ismételjük a Jézus szavait: „Ne félj kicsiny sereg, mert tetszett a ti Atyátnak, hogy adjon nektek országot.” (—)

Lelkészi kibucszuzás.

Május 10-én bucsuzott el hiveitől Nagy Béla mujnai lelkésztársunk, hogy elfoglalja új állomáshelyét: Csegezt, hova az ottani hivek egyhangu bizalma szolította. Beteljesedett az ige: „A kevesen hű voltak, többre bizlak ezután.”

Munkás és egyházszerető tagja volt egyházkörünknek. A mujnai hivek mélyen fájlalják távozását, mert az egyházközség építő-lelkésze volt. A templom-építés gondja volt lelkének nehéz, de gyönyörűsége terhe. A kevés számú hivek vallásos buzgósága, áldozatkészsége, törhetetlen akarateréje párosult lelkészük kitarló nemes munkájával és felépült a szép templom az egy igaz Isten imadására a hivek lelki gyönyörűségére és épülésére.

Csel. XX. 18-20 alapján szép beszéddel bucsuzott könnyező hiveitől. Az egyházkör és lelkészei nevében Balázs András tb. esperes-lelkész mondott bucsuzót. Sok szerencsét kívánunk új állomáshelyén!

Helyét Sebe Ferenc sânmicleuși lelkész foglalta el június 7-én, akit állásába általános érdeklődés mellett Fekete Lajos esperes h. iktatott be. Legyen eredményes a működése.

Az egyházi utánpótlás kérdése.

Az egyházi utánpótlás érdekében megindított mozgalmat a brásovi egyházközség az egyházi vezetőségnek hivatalosan bejelentette, amiért az egyházi vezetőség az egyházközséggel szemben köszönetét fejezte ki. A brásovi egyházközségben alakult bizottság egy fiut és egy leányt a taníttatásra kiválasztott, kik a felvételi vizsgát sikerrel letették. Őket az egyházközség egész tanulópályájukon segíteni fogja. Ujabban Kiss Józsefné és Muncsa Györgyné jelentette be, hogy 500—500 lejjel óhajtanak a taníttatáshoz hozzájárulni. A mozgalmat az esperesi vizsgálószerk is örömmel vette tudomásul. Fekete Lajos esperes h. köriratot intézett az egyházkörben levő egyházközségekhez és belső emberekhez ebben az ügyben. Így a mozgalom remélhetőleg kedvezően terjed tovább s nemcsak a lelkészi és tanítói, hanem az iparos és gazda nevelés szempontjából is megfelelő eredményt fog elérni.

Az unitárius naptár ügye.

Az utóbbi két esztendőben az unitárius naptár önállóan nem jelent meg, pedig az mindig nagy mértékben szolgálta vallásközönségünk életében az unitárius szellem ébrentartását és erősítését. Ezért szükségesnek és kívánatosnak látszik, hogy a jövő évre vonatkozólag az unitárius naptár is önállóan és megfelelő tartalommal jelenjék meg, miként a múlt évben a többi felekezeteké. Ez irányban is megmozdulás történt. Amennyiben az egyházi vezetőség nem vállalja ezt a munkát, az Unitarius Jövendő fogja azt megjelentetni. Ez esetben a tiszta jövedelmet fele részben az egyházi utánpótlás taníttatási költségére fogja fordítani. Felhívjuk irni szerető belső embereinket és világi hiveinket, hogy gondolkozzanak hit-erősítő és egyházépítő tárgyról s gondoskodjanak azok kidolgozásáról, hogy a naptárt idejében össze lehessen állítani.

Előfizetési tájékoztató.

Tisztelettel kérjük olvasóinkat, hogy az előfizetési díjat az esetleges hátralékkal együtt, az alább megnevezettekhez mielőbb megküldeni sziveskedjenek:

a) Romániában a szerkesztőség címére;
b) Az erdélyi területen Hadházy Sándor egyházi pénztáros kezéhez, Kolozsvár, Unitárius Kollégium.

c) A Nagyváradon tul levő területen az „Unitárius Iratmisszió” vezetője Ujváry László urhoz Budapest. V. Koháry u. 4. sz.

d) Kolozsvárt az előfizetési díjakat Szabó László tanárjelölt szedi be.

Bizalommal kérjük olvasóinkat, hogy kérésünket figyelembe venni sziveskedjenek.

A Közgazdasági Bank R. T.

(volt Braşovi Népbank)

értesíti igen tisztelt ügyfeleit, hogy a kölcsönök folyósítását újra megkezdte.

Biztosítást a legelőnyösebben**az Első Romániai Temetést Biztosító**

R. T.-nál (ezelőtt G. SZÁVA és A. SZÁVA)

köthet.

Braşov, Weiss Mihály-u. 35

Vásároljon az

ELEKES

könyv és papírüzletben.

**Általános Hitelbank R. T.
Braşov**

fiókok:

TIMIŞOARA
ORADEA

ALAPITVA 1823.

Scherg Vilmos és Társai

R. T.

POSZTÓ ÉS DIVATÁRU GYÁRA

a legfinomabb és leg-tartósabb uri- és női divatszöveteket gyártja.

LERAKATOK:

Braşov, Timişoara, Cluj.

Biztosítástok életeteket és vagyonotokat a

Franco Romana

Ált. Bizt. R. T.-nál

Ügynökségek az ország minden fontosabb városában.

Felvilágosítások a biztosítás minden ágában:

Braşov, Tehénpia c 1.

Szerkesztőség és kiadóhivatal

Braşov, Str. Dr. Babeş 1 sz.

hova a lappal kapcsolatban minden megkeresés, közlemény és pénzügyi ügy.

Kérjük munkatársainkat, hogy a lapba szánt anyagokat vagy egyéb közleményt a hónap 5-éig sziveskedjenek a szerkesztőségbe juttatni.

Meit.
Dr. Leó Szabó Gyula,
körv. tan. elnök,
Budapest.

VIII. Millör u 66/b.

Magyarország